

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

VELIKO VIJEĆE

PREDMET TAXQUET protiv BELGIJE

(Predstavka br. 926/05)

PRESUDA

STRAZBUR

16. novembra 2010.

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012.

Ovaj prevod je finansiran uz podršku Human Rights Trust-a Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ovaj prevod nije obavezujući za Sud. Za više informacije pogledajte napomenu o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2012.

La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyrights/droits d'auteur à la fin du présent document.

U predmetu Taxquet protiv Belgije,

Evropski sud za ljudska prava, zasjedajući u Velikom vijeću u sastavu:

Jean-Paul Costa, *predsjednik*,

Christos Rozakis,

Nicolas Bratza,

Peer Lorenzen,

Françoise Tulkens,

Josep Casadevall,

Boštjan M. Zupančič,

Nina Vajić,

Anatoly Kovler,

Elisabet Fura,

Sverre Erik Jebens,

Isabelle Berro-Lefèvre,

Päivi Hirvelä,

Luis López Guerra,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Nona Tsotsoria,

Zdravka Kalaydjieva, *sudije*,

i Michael O'Boyle, *zamjenik registara*,

nakon vijećanja zatvorenih za javnost, održanih 21. oktobra 2009., 26. maja i 6. oktobra 2010.

donijelo je sljedeću presudu, koja je usvojena posljednjeg navedenog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je na osnovu predstavke (br. 926/05) protiv Kraljevine Belgije, koju je Sudu podnio Belgijanac, gospodin Richard Taxquet ("podnositelj predstavke"), 14. decembra 2004. u skladu sa članom 34 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda ("Konvencija").

2. Podnositelja predstavke zastupali su g-din L. Misson i g-din J. Pierre, advokati iz Liègea. Belgijsku Vladu ("Vlada") zastupali su njeni agenti, g-din M. Tysebaert, viši savjetnik Federalnog ministarstva pravosuđa, i g-din A. Hoefmans.

3. Podnositelj predstavke navodi, naročito, povredu člana 6(1) i 6(3)(d) Konvencije, zbog odsustva obrazloženja u presudi Porotnog suda u njegovom predmetu i zbog nemogućnosti da ispita anonimnog svjedoka.

4. Predstavka je dodijeljena Drugom odjelu Suda (pravilo 52, stav 1 Pravila Suda), u čijem sastavu su bile sudije Ireneu Cabral Barreto, Françoise Tulkens, Vladimiro Zagrebelsky, Danutė Jočienė, Dragoljub

Popović, András Sajó i Işıl Karakaş i registrar Odjela, Sally Dollé. Dana 13. januara 2009. Vijeće je donijelo presudu u kojoj su jednoglasno odlučili da su pritužbe prema članu 6(1) i 6(3)(d) dopustive i da je došlo do kršenja obje spomenute odredbe.

5. Dana 5. juna 2009., na zahtjev Vlade od 8. aprila 2009. godine, panel Velikog vijeća odlučio je predmet uputiti Velikom vijeću u skladu sa članom 43 Konvencije.

6. Sastav Velikog vijeća određen je u skladu s odredbama člana 27(2) i 27(3) Konvencije i pravilom 24 Pravila Suda.

7. Podnositelji predstavke i Vlada dostavili su pismena zapažanja. Pored toga, svoja zapažanja su dostavile i treće strane, vlade Ujedinjenog Kraljevstva, Irske i Francuske, kojima je predsjednik Suda dopustio da interveniraju u pisanoj formi (član 36(2) Konvencije i pravilo 44(2)).

8. Javno saslušanje je održano 21. oktobra 2009. godine u Zgradi ljudskih prava u Strazburu (pravilo 59(3)).

Pred Sudom su se pojavili:

(a) *u ime Vlade*

G-din	A. HOEFMANS,	<i>agent,</i>
G-din	K. LEMMENS,	<i>advokat;</i>

(b) *u ime podnositelja predstavke*

G-din	L. MISSON,	
G-din	J. PIERRE,	<i>advokat,</i>
G-din	R. TAXQUET,	<i>podnositelj predstavke.</i>

Sud je saslušao obraćanje g. Missona, g. Pierrea i g. Lemmensa i njihove odgovore na pitanja koje su postavili sudije.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

9. Podnositelj predstavke rođen je 1957. godine i živi u Angleuru.

10. Dana 17. oktobra 2003. podnositelj predstavke pojavio se pred Porotnim sudom u Liègeu, zajedno sa sedam drugih suokrivljenih, kojima se na teret stavljalo ubistvo počasnog ministra (*ministra vanjskih poslova*), A.C., i pokušaj ubistva njegovog partnera, M.-H.J. Prema navodima optužnice, oni su optuženi da su u Liègeu 18. jula 1991.:

“kao neposredni izvršitelji ili suizvršitelji

vršeći krivično djelo ili direktno sudjelujući u njegovom izvršenju,

ili pružajući pomoć u izvršenju krivičnog djela, na bilo koji način, bez koje to krivično djelo ne bi moglo biti počinjeno,

ili direktno potičući na počinjenje krivičnog djela davanjem poklona, obećanja, prijetnji, zloupotrebom položaja ili ovlasti, spletkama ili izumima,

ili direktno potičući druga lica na počinjenje krivičnog djela kroz govore na javnim mjestima ili na skupovima, pisanim ili štampanim materijalom, isticanjem slika ili amblema, distribuiranjem ili prodajom, odnosno nuđenjem na prodaju ili izlaganjem na mjestima dostupnim javnosti,

1. svjesno i namjerno ubili [A.C.], uz dodatnu okolnost da je to ubistvo bilo sa predumišljajem, što je krivično djelo koje je po zakonu kvalificirano kao ubistvo sa predumišljajem (*mučko ubistvo*);

2. pokušali svjesno, namjerno i sa predumišljajem ubiti [M.-H.J.], gdje se namjera za počinjenje krivičnog djela manifestirala u ponašanju, koje objektivno predstavlja prvi korak ka izvršenju krivičnog djela, koje je zaustavljeno ili nije uspjelo ostvariti svoj cilj samo zbog okolnosti koje su bile van kontrole izvršitelja, što je krivično djelo koje je po zakonu kvalificirano kao pokušaj ubistva sa predumišljajem.”

11. Samo jedan od suokrivljenih izjasnio se o krivnji. Podnositelj predstavke je naveo da se on ne može izjasniti o krivnji jer nema nikakvih saznanja o dokazima protiv njega.

12. U optužnici od 12. augusta 2003. navodi se, *inter alia*, da je u junu 1996. osoba, koju je podnositelj predstavke opisao kao anonimnog svjedoka, dostavila određene informacije istražiteljima. U dokumentu od 3. septembra 1996. navodi se da je informant izrazio želju da ostane anonimna zbog straha za sigurnost “u smislu važnosti njegove informacije i stalnog medijskog interesovanja za predmet C.” Istražni sudija nije ispitao ovu osobu. On je istražiteljima dao informacije koje je u povjerenju dobio od lica čiji identitet nije želio otkriti. Tokom postupka pred Porotnim sudom, više okrivljenih lica je istražiteljima postavljalo pitanja u vezi sa identitetom informanta. Istražitelji su naveli da njihov informant nije niko od okrivljenih i da ta osoba nije bila očevidac navedenim krivičnim djelima. Prema dostavljenim informacijama, koje su navedene u petnaest tačaka, ubistvo ministra A.C. isplaniralo je šest lica, među kojima su bili podnositelj predstavke i još jedan vodeći političar. U odlomku koji inkriminira podnositelja predstavke navodi se sljedeće:

“Navodi se da su V. der B. i Taxquet posebno insistirali da se C. hitno ukloni prije praznika ‘91. jer je on obećao da će nakon ljetnih odmora objelodaniti neka značajna otkrića.”

13. S obzirom na brojne zahtjeve iznesene tokom suđenja, Porotni sud je donio trinaest privremenih presuda:

(1) presuda od 17. oktobra 2003. u kojoj se konstatuje odsustvo određenih okrivljenih i ukazuje da će im se suditi u odsustvu;

(2) presuda od 20. oktobra 2003. o zahtjevu da se suočavanje svjedoka proglasi ništavnim;

(3) presuda od 27. oktobra 2003. o ispitivanju svjedoka u odsustvu jednog od suokrivljenih;

(4) presuda od 3. novembra 2003. o ispitivanju svjedoka na zatvorenoj sjednici (*in camera*);

(5) presuda od 6. novembra 2003. o zahtjevu za poništavanje naloga za suđenje suokrivljenog *u odsustvu*;

(6) presuda od 13. novembra 2003. kojom se odbija zahtjev tužiteljstva za *in camera* saslušanjem;

(7) presuda od 19. novembra 2003. o *in camera* ispitivanju određenih svjedoka;

(8) presuda od 18. decembra 2003. o zahtjevu suokrivljenog za ispitivanje određenih svjedoka;

(9) presuda od 18. decembra 2003. o korištenju snimaka sa suočenja svjedoka;

(10) presuda od 18. decembra 2003. o zahtjevu oštećenih za ispitivanje svjedoka koji se nisu pojavili na unakrsnom ispitivanju drugih svjedoka;

(11) presuda od 18. decembra 2003. o zahtjevu suokrivljenog za ispitivanjem i unakrsnim ispitivanjem anonimnog svjedoka;

(12) presuda od 18. decembra 2003. o izjašnjenju podnosioca predstavke u vezi sa ispitivanjem svjedoka koji se nisu pojavili na ponovnom ispitivanju drugih svjedoka;

(13) presuda od 18. decembra 2003. o zahtjevu podnosioca predstavke za ispitivanjem i unakrsnim ispitivanjem anonimnog svjedoka.

14. U posljednjoj spomenutoj presudi, koja se odnosi na zahtjev da istražni sudija sasluša i ponovo ocijeni dokaze osobe koja je anonimno dostavila informacije, koje su zabilježila dva žandarmerijska dočasnika, Porotni sud je zaključio:

“Ova informacija, koju su policijske snage pribavile anonimno, sama po sebi nema dokaznu snagu. Shodno tome, u konkretnom predmetu, to je samo informacija koja daje svježi poticaj ili novi pogled u smislu provođenja istrage i omogućava nezavisno, zakonito pribavljanje dokaza.

Prilikom ispitivanja u svojstvu svjedoka na suđenju, [dvojica žandarmerijskih dočasnika] izjavila su da njihov informant nije jedan od okrivljenih i da nije lično prisustvovao ni jednom od opisanih djela; On je samo prenio informaciju za koju tvrdi da ju je dobio u povjerenju od osobe čiji identitet ne želi otkriti.

Oni su također napomenuli da neke informacije koje su dobili od informanta, a koje se tiču naročito drugih političara spomenutih u izjašnjenju advokata Richarda Taxqueta ..., nisu mogli potkrijepiti dokazima, uprkos provedenim istragama.

...

Po mišljenju istražitelja, proces izrade službene zabilješke o informaciji koju je dostavio anonimni informant sam po sebi ne predstavlja kršenje prava na odbranu osoba koje je informant imenovao. Sam taj korak predstavljao je razotkrivanje, u smislu analize i verifikacije informacije koja bi mogla biti od interesa za istragu i koja bi mogla pomoći kod razjašnjavanja činjenica. Ako se posmatra izolirano od svih objektivnih podataka koji bi je mogli naknadno potvrditi, ova informacije ne predstavlja dokaz da su navedena djela počinila lica koja je informant imenovao.

...

Na kraju ... nije moguće govoriti o unakrsnom ispitivanju, jer se nigdje u spisu kao ni u usmenom dijelu postupka ne može vidjeti da je [osoba opisana kao anonimni svjedok] svjedočila pod zakletvom pred istražnim sudijom.

Što se tiče zahtjeva za ispitivanje ove osobe, prije svega, sud nije upoznat sa identitetom te osobe, a drugo, uprkos razmatranjima na koja se pozivaju pravosudna istražiteljska tijela u tom smislu, takvo ispitivanje se ne čini korisnim za utvrđivanje istine i bespotrebno će odgoditi postupak, ne dajući pri tom osnova da se nadamo konkretnijim rezultatima.”

15. Od porote se tražilo da odgovori na trideset i dva pitanja koja im je postavio predsjednik Porotnog suda. Od toga, četiri pitanja odnosila su se na podnositelja predstavke, a glasila su:

“Pitanje 25 – GLAVNA TAČKA OPTUŽNICE

Da li je optuženi, ovdje prisutni Richard Taxquet, kriv, po tački optužnice da je

kao neposredni izvršitelj ili suizvršitelj,

– vršeći krivično djelo ili direktno sudjelujući u njegovom izvršenju,

– ili pružajući pomoć u izvršenju krivičnog djela, na bilo koji način, bez koje to krivično djelo ne bi moglo biti počinjeno,

– ili direktno potičući druga lica na počinjenje krivičnog djela davanjem poklona, obećanja, prijetnji, zloupotrebom položaja ili ovlasti, spletkama ili izmišljanjem,

– ili direktno potičući druga lica na počinjenje krivičnog djela kroz govore na javnim mjestima ili na skupovima, pisanim ili štampanim materijalom, isticanjem slika ili amblema, distribuiranjem ili prodajom odnosno nuđenjem na prodaju ili izlaganjem na mjestima dostupnim javnosti,

svjesno i namjerno ubio [A.C.] u Liègeu dana 18. jula 1991.?

Pitanje 26 – OTEŽAVAJUĆA OKOLNOST

Da li je namjerno ubistvo iz prethodnog pitanja učinjeno sa predumišljajem?

Pitanje 27 – GLAVNA TAČKA OPTUŽNICE

Da li je optuženi, ovdje prisutni Richard Taxquet, kriv, po tački optužnice da je

kao neposredni izvršitelj ili suizvršitelj,

– vršeći krivično djelo ili direktno sudjelujući u njegovom izvršenju,

– ili pružajući pomoć u izvršenju krivičnog djela, na bilo koji način, bez koje to krivično djelo ne bi moglo biti počinjeno,

– ili direktno potičući druga lica na počinjenje krivičnog djela davanjem poklona, obećanja, prijetnji, zloupotrebom položaja ili ovlasti, spletkama ili izmišljanjem,

– ili direktno potičući druga lica na počinjenje krivičnog djela kroz govore na javnim mjestima ili na skupovima, pisanim ili štampanim materijalom, isticanjem slika ili amblema, distribuiranjem ili prodajom odnosno nuđenjem na prodaju ili izlaganjem na mjestima dostupnim javnosti,

pokušao svjesno, namjerno i sa predumišljajem ubiti [M.-H.J.], gdje se namjera za počinjenje krivičnog djela manifestirala u ponašanju, koje objektivno predstavlja prvi korak ka izvršenju krivičnog djela, koje je zaustavljeno ili nije uspjelo ostvariti svoj cilj samo zbog okolnosti koje su bile van kontrole izvršitelja, što je krivično djelo koje je po zakonu kvalificirano kao pokušaj ubistva sa predumišljajem?

Pitanje 28 – OTEŽAVAJUĆA OKOLNOST

Da li je pokušaj namjernog ubistva iz prethodnog pitanja učinjen sa predumišljajem?"

16. Porota je na sva četiri pitanja odgovorila "potvrдно".

17. Dana 7. januara 2004. Porotni sud osudio je podnositelja predstavke na zatvorsku kaznu u trajanju od dvadeset godina.

18. Podnositelj predstavke podnio je žalbu, zahtijevajući reviziju osuđujuće presude Porotnog suda od 7. januara 2004. kao i svih privremenih presuda koje je donio taj sud.

19. Presudom od 16. juna 2004. Kasacijski sud odbacio je njegovu žalbu. Sud je naročito smatrao:

– da zakašnjelo pojavljivanje suokrivljenog nije moglo predstavljati kršenje prava apelanata na odbranu jer su oni mogli slobodno osporavati kako izjave tog okrivljenog date tokom preliminarne istrage, a koje su na suđenje prenijele osobe koje su te izjave uzele, tako i izjave koje je okrivljeni direktno iznio pred porotom;

– da je Porotni sud sa pravom naložio da se dvoje svjedoka ispita na ročištu zatvorenom za javnost, strahujući da oni ne bi bili u stanju da se slobodno izraze ako bi ročište bilo javno, što bi omelo valjano administriranje pravde;

– da, odbijanjem zahtjeva za prikazivanje snimka suočavanje nekih okrivljenih i određenih Tunižana protiv kojih su podignute optužnice uz obrazloženje da bi takav korak mogao bespotrebno odložiti postupak, Porotni sud nije povrijedio prava na odbranu niti je povrijedio načelo da se rasprave moraju provoditi usmeno, obzirom da se odbijanje zahtjeva

obrazložilo činjenicom da su oni koji su sudjelovali u suočavanju, kada su se pojavili na suđenju, bili direktno suočeni sa optuženima;

– ukazujući da bi se postupak trebao nastaviti, uz obrazloženje da ispitivanje određenih svjedoka koji se nisu pojavili pred sudom (nakon što su bili uredno pozvani) nije nužno za utvrđivanje istine, i konstatirajući da bi buduća pojavljivanja određenih, drugih svjedoka “vrlo vjerovatno bespotrebno prolongirala postupak bez izgleda za se na taj način ostvare konkretni rezultati”, Porotni sud nije prekršio član 6 Konvencije niti je povrijedio načelo usmenog provođenja rasprave;

– obzirom da se pretpostavka nevinosti odnosi, prije svega, na stav sudija koji utvrđuju tačke optužnice, komentari istražitelja i medijska izvješća, čak i da su netačna, zlonamjerna ili da i sama predstavljaju krivično djelo, ne mogu, sama po sebi, učiniti suđenje suprotnim članu 6, stavovi 1 i 2 Konvencije;

– da se na temelju navodnog neiskustva porotnika, odnosno brzine kojom su razmatrali slučaj ili zbog nenavođenja obrazloženja presude ne može zaključiti da porotnici nisu bili u stanju nepristrasno suditi u predmetu koji je privukao veliku pažnju štampe;

– da postupak imenovanja članova porote i činjenica da su porotnici donijeli svoju presudu o krivnji bez prethodnog razmatranja ovog pitanja sa sudom ne znači da Porotni sud nije nezavisni i nepristrasni sud ustanovljen zakonom u smislu člana 6, stav 1 Konvencije ili da pretpostavka nevinosti optuženog nije mogla biti zakonito opovrgavana pred tim sudom;

– da ni član 6, kao ni član 13 Konvencije ne garantiraju pravo na žalbu;

– da ni član 6, stavovi 1 i 3 (b) Konvencije, kao ni član 14, stav 3 (b) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, a ni član 149 Ustava, čak ni kada se tumači u vezi sa gore spomenutim odredbama Pakta ne nameću nikakvu obavezu porotama da obrazlažu svoje presude;

– da je osnov za žalbu prema članu 6. stav 3(b) Konvencije (nemogućnost slobodnog savjetovanja sa svojim advokatom zbog toga što je lišen slobode dan prije početka suđenja) nedopustiv jer iz dokaznog materijala u spisu nije vidljivo da je podnositelj predstavke pred Porotnim sudom naveo navodno kršenje prava na adekvatne uvjete za pripremu odbrane;

– da članovi 10 i 11 Ustava, član 14 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i član 6, stav 1 Konvencije ne nameću zahtjev obrazlaganja presude o krivnji, ili pravu na žalbu ili pravo na pojavljivanje pred sudom kojeg čine isključivo profesionalne sudije; te da diskrecija porotnika, koja je opisana u članovima 351, 352, 364 i 364 *bis* Zakona o krivičnom postupku, nije dala povoda za proizvoljne razlike u postupanju prema onima kojima se sudi pred porotnim sudom i onima kojima se sudi pred drugim, krivičnim sudovima u smislu člana 14 Konvencije.

20. U vezi žalbenog osnova u kojem se tvrdi da je osuda apelanata, ubjedljivo ili slučajno, utemeljena na izjavama anonimnog informanta, Kasacioni sud je naveo:

“U mjeri u kojoj osporavaju opažanje da Porotni sud nije bio upoznat sa identitetom osobe čije je ispitivanje traženo i da stoga nije mogao naložiti da se ta osoba ispita, ovi osnovi žalbe, koji se odnose direktno na *obiter dictum*, smatraju se nevažnim.

Prema tome, oni su nedopustivi.

Što se tiče ostalih argumenata, prisustvo bilješke u predmetnom spisu, u kojoj je sadržana informacija dobivena od neidentificiranog izvora ne zahtijeva suđenje, kao uvjet za valjanost i dopuštenost krivičnog gonjenja, da bi se osigurala identifikacija i ispitivanje u skladu sa procedurama propisanim u članovima 189 *bis* i 315 *bis* Zakona o krivičnom postupku. Ove odredbe prepuštaju prvostepenom sudu da, u tom smislu, odredi istražnog sudiju ukoliko se takav korak pokaže korisnim za utvrđivanje istine.

Presude su donijete na temelju ocjene činjeničnog stanja, koje ovaj Sud nije ovlašten odbiti, a koja kaže da bi traženo ispitivanje bespotrebno odložilo postupak bez izgleda da bi se time ostvarili konkretni rezultati.

U presudama se također zapaža da informacije dobivene od anonimnog izvora ne korespondiraju sa zakonito i nezavisno pribavljenim dokazima protiv optuženih.

Iz odgovora Porotnog suda na podneske apelanata ne proizilazi da je prvostepeni sud osporio njihovo pravo da opovrgnu dokaze iznesene na suđenju.

Shodno tome, ovi osnovi žalbe ne mogu biti dopušteni.

Što se tiče ostalih argumenata, član 6, stav 3(d) Konvencije ... nije prekršen pukom činjenicom da je prvostepeni sud smatrao da je bespotrebno ili nemoguće naložiti unakrsno ispitivanje anonimnog informanta čije su informacije poslužile kao korisne smjernice za istragu.

U tom smislu, ovi osnovi žalbe nemaju utemeljenje u zakonu.”

21. Početkom 2006., S.N., jedan od suokrivljenih podnositelja predstavke, u programu *Questions à la Une*, koji je emitiran na radio-televiziji Belge Francophone (državni emiter za francusko govorno područje Belgije), izjavio je da je on bio anonimni informant i da je djelovao kao “posrednik” u ime drugog suokrivljenog, D.C., čije optužbe je prenosio. U toku istog programa, tadašnji ministar pravde potvrdio je identitet tog anonimnog svjedoka. Osoba S.N. je kazala da je dobila 3,000,000 belgijskih franaka (BEF – 74,368.06 Eura) od države Belgije za “posredovanje”. Osoba D.C. je navodno dobila BEF 5,000,000 (EUR 123,946.76).

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Institut porote i porotnog suda

22. Nakon Francuske revolucije 1789., porota je integrirana u Ustav Francuske iz 1791., a godine 1808. i u Zakon o krivičnom postupku. U to vrijeme, Belgija je bila u sastavu francuske teritorije. Kada se odvojila od Francuske i pripojila Holandiji, institut porote je ukinut ali su porotni sudovi nastavili sa djelovanjem. Kada je Belgija stekla nezavisnost, institut porote je ugrađen u Ustav donesen 7. februara 1831., u članu 98 koji kaže: “Porota će se sazivati za sva ozbiljna krivična djela i za političke i medijske prekršaje.” Predlagatelji Ustava predvidjeli su ovaj institut kao temeljni kriterij vjerodostojnosti svakog demokratskog zahtjeva. Na porotu se gledalo, iznad svega, kao na političku afirmaciju slobode koju je narod izvojevao, simbol narodnog suvereniteta. Ugrađen je temeljem Uredbe od 19. jula 1831. U početku, članstvo u poroti temeljilo se na funkciji, a kasnije, od 1869. na popisu. Temeljem Zakona donesenog 21. decembra 1930., nova reforma je sastav porote učinila demokratskijim i reprezentativnijim u pogledu svih društvenih klasa, što je u konačnici rezultiralo konceptom porote koju čine dvanaest članova, laika, koja i danas postoji.

B. Ustav

23. Član 150 objedinjenog Ustava donesenog 17. februara 1994. navodi: “Porota će se sazivati za sva ozbiljna krivična djela i za sve političke i medijske prekršaje, izuzev medijskih prekršaja motiviranih rasizmom ili ksenofobijom” (tekst izmijenjen 7. maja 1999.).

24. Nadalje, član 149 kaže: “Sve presude moraju sadržavati obrazloženja; moraju biti donijete na javnim suđenjima.”

C. Postupak pred porotnim sudom

1. Mjere zaštite koje osigurava Zakon o krivičnom postupku (koji je bio na snazi u relevantno vrijeme)

25. Postupci pred porotnim sudovima u Belgiji nude brojne mjere zaštite, naročito u pogledu prava optuženog na odbranu.

26. Član 241 Zakona o krivičnom postupku (ZKP) zahtijeva od glavnog državnog tužitelja da sastavi optužnicu u kojoj će naznačiti prirodu djela na kojem se temelji optužnica, i sve okolnosti koje mogu uticati na povećanje ili smanjenje kazne. Shodno članu 313 ZKP-a, glavni državni tužitelj mora

naglas pročitati optužnicu, a optuženi ili njegov branitelj svoju izjavu o odbrani. U članu 337 navodi se da pitanja koja ste stavljaju pred porotu moraju proizaći iz optužnice (koja, sama po sebi, mora biti u skladu sa presudom kojom se optuženi upućuje na suđenje – član 271 ZKP-a) i moraju biti u skladu sa određenim formalnim zahtjevima, na primjer, pitanja koja su složena ili određene tačke zabrinutosti koje su zakonom zabranjene.

27. Na kraju usmenog izlaganja, pred porotu su iznesena pitanja u cilju utvrđivanja činjeničnih okolnosti slučaja kao i konkretnih faktora koji bi mogli dovesti do preciznog utvrđivanja da li je optuženi kriv za djela koja mu se stavljaju na teret optužnicom ili ne. Predsjednik porotnog suda ovlašten je postavljati pitanja poroti o svim okolnostima koje su mogle uticati na činjenice koje tvore osnov optužnice, pod uvjetom da su te okolnosti razmatrane i tokom usmenog dijela postupka. Glavno pitanje tiče se sastavnih elemenata krivičnog djela, s tim da za svaku tačku optužnice to pitanje mora biti zasebno postavljeno. Mogu se postavljati i posebna pitanja vezana za druge činjenice, kao što su otežavajuće okolnosti ili postojanje opravdavajućeg ili olakšavajućeg faktora. Tužitelj i optuženi ova pitanja mogu osporavati i imaju priliku tražiti od predsjednika da poroti postavi jedno ili više dodatnih pitanja. U slučaju spora u vezi sa pitanjima, porotni sud odlučuje presudom, koju mora obrazložiti.

28. Član 341 propisuje da nakon što postavi pitanja, predsjednik suda ih predaje poroti, a istovremeno im uručuje i optužnicu, prijave na temelju kojih je utvrđeno krivično djelo i dokumente iz predmetnog spisa, osim pismenih izjava svjedoka.

29. Prema članu 342, nakon što se pitanja postave i uruče članovima porote, porota se povlači na vijećanje. Predsjednik porote je ili prvi član porote izvučen žrijebom ili član kojeg porota izabere, uz njegov, odnosno njezin pristanak. Prije početka vijećanja, predsjednik porote naglas čita sljedeće upute, koje su također odštampane velikim slovima i istaknute na najvidljivijem mjestu u sali za vijećanje: “Zakon ne traži od porotnika da obrazlože kako su došli do svojih ličnih uvjerenja; ne propisuje pravila kojih bi se posebno trebali pridržavati u smislu cjelovitosti i dostatnosti dokaza; od njih se zahtijeva da si postave pitanja i u tišini razmisle o njima, te da iskreno i prema svojoj savjesti navedu kakav su utisak na njihov racionalni sud ostavili dokazi protiv optuženog i podnesci odbrane. Zakon im ne kaže: ‘Svaku ćete činjenicu, koju potvrdi ovaj broj svjedoka, smatrati istinitom’; niti im govori: ‘Nećete smatrati valjano utvrđenim ni jedan dokaz koji nije proizišao iz ovog izvješća, ovih dokaza, ovog broja svjedoka ili ovoliko indicija’; Jednostavno, postavlja im samo ovo, jedno pitanje, koje obuhvata cijeli opseg njihove dužnosti: ‘jeste li, u dubini duše, uvjereni?’”

30. Član 343 članovima porote dozvoljava da napuste salu u kojoj vijećaju tek nakon što donesu svoju presudu.

31. Na kraju, član 352 propisuje da, ukoliko su sudije jednoglasno uvjerenе da je porota prilikom postupanja po proceduralnim zahtjevima

napravila značajnu povredu, sud mora obustaviti postupak i odgoditi raspravu do naredne sjednice na kojoj će predmet razmatrati nova porota u kojoj ne smije sjediti ni jedan član prethodno sazvane porote. Međutim, prema informacijama dobivenim od Vlade, ova opcija je korištena u samo tri navrata.

2. Sudska praksa Kasacionog suda

32. Presuda Vijeća od 13. januara 2009. imala je posljedice na sudsku praksu belgijskih sudova.

33. U presudi br. 2505 (P.09.0547.F) od 10. juna 2009. Kasacioni sud je zaključio:

“U vezi sa žalbenim osnovom, istaknutim *proprio motu*, u kojem se navodi povreda člana 6, stav 1 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda:

Prema presudi Evropskog suda za ljudska prava od 13. januara 2009. u predmetu *R.T. protiv Kraljevine Belgije*, pravo na pravično suđenje, koje je zagarantirano članom 6, stav 1 Konvencije podrazumijeva, u dijelu koji se tiče Porotnog suda, da odluka od optužbama treba naglasiti razmatranja koja su porotu uvjerila u krivnju ili nevinost optuženog, te bi trebala navesti i razloge za potvrdni, odnosno negativni odgovor na svako od pitanja.

S obzirom na obavezujući efekt tumačenja koji se sada pripisuje toj presudi i premoć međunarodnih pravnih pravila, koja proizilaze iz sporazuma koje je Belgija ratificirala, nad domaćim pravom, sud je prisiljen odbiti primjenu članova 342 i 348 Zakona o krivičnom postupku u onoj mjeri u kojoj oni definišu pravilo da presuda porote ne mora sadržavati obrazloženje, a koje Evropski sud sada kritizira.

Iz dokumenta koje je sud mogao uzeti u obzir, a posebno iz optužnice proizilazi da je tokom preliminarne istrage apelant, koji je optužen za ubistvo kao direktni izvršitelj ili suizvršitelj, ponudio objašnjenja u vezi sa djelima koja mu se stavljaju na teret, a koja je svjedok, čiji je identitet ostao tajan prema odredbama članova 86 *bis* i 86 *ter* Zakona o krivičnom postupku, opovrgnuo.

U podnescima predloženim Porotnom sudu na raspravi 18. februara 2009. apelant je zatražio da se u presudi navedu obrazloženja kako bi, u slučaju osuđujuće presude mogao shvatiti osnove koje su porotu uvjerile u njegovu krivnju, i kako bi Kasacioni sud mogao ispitati zakonitost presude.

Što se tiče optužbe za ubistvo koja se apelantu stavlja na teret, od porote je traženo da odgovori na glavno pitanje o optuženikovoj umiješanosti u namjerno ubistvo, kao i na dodatno pitanje vezano za zakonsku odbranu pozivanjem na provokaciju, te alternativno, na dva pitanja o djelima koja su definirana članom 401 Krivičnog zakona. Porota je na prvo pitanje odgovorila potvrdno, na drugo negativno, ostavljajući ostala pitanja neodgovorenim.

Presudom na koju je uložena žalba apelant je osuđen na osamnaest godina zatvora za ubistvo isključivo na osnovu potvrdnih i negativnih odgovornih na pitanja postavljena u skladu sa zakonom. U presudi se navodi da nema potrebe za ikakvim dodatnim obrazloženjem utvrđene krivnje jer preciznost pitanja adekvatno nadoknađuje kratkoću odluke.

Međutim, sama izjava da je apelant kriv za ubistvo i da ne postoje olakšavajući faktori ne demonstrira precizne razloge zbog kojih je utvrđena krivnja apelanta za djelo koje je on porekao i ne omogućava ovom sudu da preispita, *inter alia*, da li se osuda temeljila, u odlučujućoj mjeri, na svjedočenju anonimnog svjedoka koji je inkriminirao optuženog ili je pak pokrijepljena nekim drugim dokazima u skladu sa članom 341, stav 3 Zakona o krivičnom postupku.

Premda je u skladu sa belgijskim zakonom koji od porote ne zahtijeva da obrazlože razloge na kojima su izgradili lična uvjerenja, odluka je u suprotnosti sa članom 6 Konvencije u mjeri u kojoj se takva odredba može protumačiti na način da pravo na pravično suđenje obuhvata i pravo na obrazloženje presude.”

34. Naknadno su donesene i druge presude sa sličnim učinkom.

3. *Zakonodavna reforma*

35. U Belgiji, čak i prije presude Vijeća u predmetu *Taxquet*, Senat je razmatrao prijedlog zakona od 25. septembra 2008., koji bi, između ostalog, dozvoljavao predsjedniku Porotnog suda da prisustvuje vijećanju porote kako bi im pomogao pri razmatranju. U predloženoj verziji člana 350. ZKP-a se navodi da Porotni sud treba obrazložiti svoju odluku o krivnji, ali se od njega ne zahtijeva da razmatra izjašnjenja strana u postupku.

36. Zakon o reformi porotnog suda od 21. decembra 2009., koji je objavljen u publikaciji *Moniteur belge* 11. januara 2010., a na snagu je stupio 21. januara 2010., uveo je zahtjev prema kojem porotni sud mora navesti glavne razloge svoje presude. Relevantne odredbe ZKP-a sada glase:

Član 327

“Nakon što se pitanja postave i uruče članovima porote, porota se povlači u salu za vijećanje.

Predsjednik porote je ili prvi član porote izvučen žrijebom ili član kojeg porota izabere, uz njegov, odnosno njezin pristanak

Prije početka vijećanja, predsjednik porote naglas čita sljedeće upute, koje su također odštampane velikim slovima i istaknute na najvidljivijem mjestu u sali za vijećanje: ‘Zakon propisuje da optuženi može biti osuđen samo ako je očigledno iz izvedenih dokaza da je, van razumne sumnje, kriv za djelo koje mu se stavlja na teret.’”

Član 328

“Članovi porote mogu napustiti salu za vijećanje tek kada donesu svoju presudu.

Tokom vijećanja, niko ne može, ni zbog kakvog razloga, ući u salu za vijećanje bez pismenog dopuštenja predsjednika. Predsjednik može ući u salu, isključivo na poziv predsjednika porote, posebno ako treba odgovoriti na pitanja o zakonu, i to u pratnji kolega sudija, optuženog i njegovog advokata, oštećenog i njegovog advokata, tužitelja i registrara. Ovakav slučaj se unosi u zapisnik.

...”

Član 334

“Sud i članovi porote će se potom odmah povući u salu za vijećanje.

Bez razmatranja svih podnesenih podnesaka, navesti će glavne razloge svoje odluke.

Odluku potpisuju predsjednik, predsjednik porote i registrar.”

D. Odredbe Krivičnog zakona

37. U relevantnim članovima Krivičnog zakona stoji sljedeće:

Član 51

“Kao pokušaj krivičnog djela tumači se namjera da se počini ozbiljno krivično djelo (zločin) ili drugi ozbiljni prekršaj (delikt), kada se takva namjera očituje u ponašanju koje predstavlja prvi korak ka izvršenju krivičnog djela u pitanju, koje je prekinuto ili nije uspjelo ostvariti željeni cilj samo zbog okolnosti koje su bile izvan kontrole izvršitelja.”

Član 66

“Sljedeća lica će biti kažnjena kao počinitelji teškog krivičnog djela ili drugog ozbiljnog prekršaja:

lica koja su počinila krivično djelo ili su direktno sudjelovala u njegovom izvršenju;

lica koja su, na bilo koji način, pomogla pri izvršenju krivičnog djela i bez čije pomoći to krivično djelo ne bi moglo biti počinjeno;

lica koja su darovima, obećanjima, prijetnjama, zloupotrebom ovlasti i moći, spletkama i izumima direktno potakla drugo lice na počinjenje krivičnog djela;

lica koja su govorima na javnim mjestima ili okupljanjima, ili pisanim i štampanim materijalom, isticanjem slika i amblema, distribucijom ili prodajom, nudeći na prodaju ili isticanjem na vidljivim javnim mjestima direktno poticala drugo lice na počinjenje krivičnog djela, bez obzira na zakonom predviđene kazne za lica koja druge potiču na počinjenje krivičnog djela, pa čak i kada takav podstrek nema nikakvog uticaja.”

Član 67

“Sljedeća lica će biti kažnjena kao saučesnici u teškom krivičnom djelu ili drugom ozbiljnom prekršaju:

lica koja su davala upute za izvršenje djela;

lica koja su nabavila oružje, oruđe ili bilo koja druga sredstva korištena za počinjenje krivičnog djela, znajući da su ista namijenjena za tu svrhu;

lica koja su, osim u slučaju iz člana 66, stav 3, svjesno pomagala ili podržavala izvršitelja ili izvršitelje u djelima pripreme ili omogućavanja izvršenja krivičnog djela ili njegove realizacije.”

Član 393

“Ubistvo počinjeno sa namjerom da se ubije klasificira se kao umorstvo. To je krivično djelo koje je kažnjivo (kaznom zatvora od dvadeset do trideset godina).”

Član 394

“Ubistvo počinjeno sa predumišljajem klasificira se kao ubistvo sa predumišljajem (mučko ubistvo). Kažnjivo je (doživotnom kaznom zatvora).”

E. Zakon od 1. aprila 2007., kojim je izmijenjen Zakon o krivičnom postupku u smislu da omogući ponovno pokretanje ranije okončanog krivičnog postupka

38. Zakon od 1. aprila 2007. (koji je objavljen u publikaciji *Moniteur belge* 9. maja 2007., a na snagu stupio 1. decembra 2007.) daje pravo osuđenim licima da traže ponovno pokretanje postupka nakon dobivanja nalaza Evropskog suda za ljudska prava u vezi sa kršenjem Konvencije.

39. Član 442 *bis* ZKP-a glasi:

“Ukoliko se konačnom presudom Evropskog suda za ljudska prava utvrdi povreda Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama ili njenih protokola (u nastavku ‘Evropska konvencija’), može se podnijeti zahtjev za ponovno pokretanje postupka - ali samo u krivičnim stvarima, koji je rezultirao osuđujućom presudom protiv podnositelja predstavke u predmetu pred Evropskim sudom za ljudska prava ili osuđujućom presudom protiv drugog lica za isto krivično djelo na temelju istih dokaza.”

40. Član 442 *ter* Zakona propisuje:

“Sljedeća lica imaju pravo tražiti ponovno pokretanje postupka:

(1) osuđeno lice;

(2) ukoliko je osuđeno lice preminulo, ako je lišeno radne sposobnosti ili je proglašeno licem kojemu se ne može ući u trag, onda njegov supružnik, životni drug, nasljednici, braća i sestre;

(3) glavni državni tužitelj pri Kasacijskom sudu, na vlastitu inicijativu ili po nalogu ministra pravde.”

41. Član 442 *quinqüies* ZKP-a propisuje:

“Kada se prilikom razmatranja predstavke ukaže da je osporavana odluka u suprotnosti sa Evropskom konvencijom po pitanju osnovanosti ili da je utvrđena povreda rezultat proceduralnih grešaka ili propusta koji su toliko ozbiljni da bacaju ozbiljnu sumnju na ishod postupka u pitanju, Kasacijski sud će naložiti ponovno pokretanje postupka, pod uvjetom da osuđeno lice ili ovlaštena lica iz člana 442 *ter*, tačka (2), i dalje trpi ozbiljne negativne posljedice koje se ne mogu otkloniti osim ponovljenim suđenjem.”

42. Slijedeći presudu Suda u predmetu *Da Luz Domingues Ferreira protiv Belgije* (br. 50049/99, 24. maj 2007.), Kasacioni sud je, u presudi od 9. aprila 2008. naložio ponovno otvaranje postupka i povukao je svoju presudu od 6. januara 1999. (*Journal des tribunaux*, 2008, str. 403).

III. UPOREDNO PRAVO

43. Jasno je da u zemljama članicama Vijeća Evrope postoji mnogo različitih modela laičkog sudovanja. Postoje varijacije koje odražavaju kulturne i historijske specifičnosti čak i među zemljama koje su se opredijelile za “tradicionalni” model porotnog suđenja koje karakterizira činjenica da profesionalne sudije ne mogu učestvovati u vijećanju porote o presudi.

44. Zemlje članice se mogu podijeliti u tri kategorije: zemlje koje nemaju nikakav oblik porotnog suđenja niti bilo koji oblik laičkog sudjelovanja u suđenju u krivičnim stvarima; zemlje koje koriste saradnički model suđenja gdje sudije laici sude i razmatraju krivične predmete uporedo sa profesionalnim sudijama; i zemlje koje su se opredijelile za “tradicionalni” porotni model suđenja u krivičnim stvarima.

45. Među proučavanim modelima, četrnaest zemalja članica Vijeća Evrope nikada nisu imale porotni sistem niti bilo koji drugi vid laičkog suđenja u krivičnim stvarima ili su ga ukinule: Albanija, Andora, Armenija, Azerbejdžan, Bosna i Hercegovina, Kipar, Latvija, Litvanija, Luksemburg, Moldavija, Nizozemska, Rumunija, San Marino i Turska. U ovim zemljama u krivičnim sudovima sude isključivo profesionalne sudije.

46. Zemlje članice sa saradničkim sistemom su Bugarska, Hrvatska, Češka Republika, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Island, Italija, Lihtenštajn, Monako, Crna Gora, Norveška (u većini slučajeva), Poljska, Portugal, Srbija, Slovačka, Slovenija, Švedska, “Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija” i Ukrajina. Saradnički sistem, koji se može koristiti uporedo sa tradicionalnim modelom porote, karakterizira činjenica da profesionalne sudije i sudije porotnici kolektivno utvrđuju sva pitanja prava i činjenice, odnosno pitanje krivnje i visine kazne.

47. Deset zemalja članica Vijeća Evrope koje su se opredijelile za tradicionalni porotni sistem su Austrija, Belgija, Gruzija, Irska, Malta, Norveška (samo u ozbiljnijim predmetima u drugoj instanci), Ruska

Federacija, Španija, Švajcarska (Kanton Ženeva), do 1. januara 2011. i Ujedinjeno Kraljevstvo (Engleska, Vels, Škotska i Sjeverna Irska).

48. U svom tradicionalnom obliku, suđenje porote podrazumijeva kombinaciju određenog broja porotnika koji sude sa jednim ili više profesionalnih sudija. Broj sudija porotnika varira zavisno od zemlje i predmeta postupka. Broj profesionalnih sudija varira od zemlje do zemlje. U Irskoj, Malti, Rusiji, Španiji, Švajcarskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu sudom i porotom predsjedava sudija pojedinac. U Austriji, Belgiji i Norveškoj sud se sastoji od troje profesionalnih sudija zajedno sa porotom. Profesionalne sudije ne mogu učestvovati u vijećanju porote o krivnji, jer je to isključiva nadležnost porote.

49. U velikom broju zemlja poroti se predočava lista konkretnih pitanja prije nego se porotnici povuku u salu gdje će vijećati o činjenicama predmeta. Ovu praksu slijedi sedam zemalja - Austrija, Belgija, Irska, Norveška, Rusija, Španija i Švajcarska.

50. U Irskoj, Engleskoj i Velsu, na kraju dokaznog postupka, sudija sumira predmet porotnicima. Podsjeća ih na dokaze koje su čuli. Tom prilikom, sudija može dati smjernice o pravilnom pristupu koji je potrebno zauzeti u pogledu određenih dokaza. On također informira i objašnjava porotnicima važeće zakonske propise. U tom smislu, sudija pojašnjava elemente krivičnog djela i navodi slijed obrazloženja koja treba slijediti da bi se donijela presuda na temelju činjenica koje porota utvrdi.

51. U Norveškoj, sudija usmjerava porotnike o svakom postavljenom pravnom pitanju i objašnjava propise koje trebaju slijediti kada se povuku na vijećanje o presudi. Na kraju suđenja, on također sumira dokaze porotnicima ili im skreće pažnju na važne dokaze.

52. U Austriji presuda porote se donosi na temelju detaljnog upitnika koji navodi glavne elemente različitih krivičnih djela i koji sadrži pitanja zatvorenog tipa na koja se odgovara sa "da" ili "ne".

53. U načelu, porota vijeća na zatvorenoj sjednici, bez prisustva predsjedavajućeg, odnosno predsjedavajućih. Tajnost porotnog vijećanja je zaista čvrsto utemeljen princip u mnogim zemljama.

54. U Belgiji, profesionalni sudija može biti pozvan u salu za vijećanje kako bi porotnicima pojasnio konkretna pitanja, ali pri tom ne može izražavati svoje stavove niti glasati o pitanju krivnje. U Norveškoj, porota može pozvati predsjedavajućeg sudiju, ali ako porota smatra da im je potrebno dodatno pojašnjenje u pogledu postavljenih pitanja, primjenjivih pravnih principa ili procedura koje treba slijediti, ili ako pitanja treba izmijeniti ili pak dodati neka nova, porota se mora vratiti u sudnicu kako bi se ta pitanja iznijela u prisustvu strana u postupku.

55. U Kantonu Ženeva predsjedavajući sudija prisustvuje vijećanju porotnika kako bi im ponudio pomoć, ali on ne može davati mišljenje u pogledu krivnje. Vijećanju također prisustvuje i registrar koji evidentira donesene odluke i obrazloženja.

56. Čini se da je opće pravilo da se za presudu tradicionalne porote ne daju obrazloženja. To je slučaj u svim navedenim zemljama osim u Španiji i Švajcarskoj (Kanton Ženeva).

57. U Španiji, presuda porote sastoji se od pet različitih dijelova. U prvom se navode činjenice koje se smatraju utvrđenima, u drugom se navode one koje nisu utvrđene, treći dio sadrži izjavu porote o tome da li je optuženi kriv ili ne, a u četvrtom se nalazi kratka izjava o razlozima presude, gdje se navode dokazi na kojima se zasniva presuda i razlozi zašto se određene činjenice smatraju utvrđenim, odnosno neutvrđenim. Peti dio sadrži zapisnik o svim događajima koji su se desili tokom rasprave, u kojem se izbjegava svaka identifikacija koja bi mogla narušiti tajnost vijećanja.

58. Do 1991. vlasti Kantona Ženeve smatrale su da je porota ispunila zahtjev obrazlaganja presude time što je odgovorila na precizno sročena pitanja sa “da” ili “ne”. Međutim, u odluci od 17. decembra 1991. Federalni sud je utvrdio da su takvi odgovori nedostatni i zahtijevao je da porote u kantonu ubuduće daju obrazloženja svojih presuda. Godine 1992., izmijenjeni su i dopunjeni članovi 298 i 308 ženevskog ZKP-a tako da zahtijevaju od porote da obrazlože svoj izbor, ukoliko smatraju da je to potrebno za razumijevanje njihove presude ili odluke. Član 327 ZKP-a zahtijeva da porota navede *“razloge zbog kojih je uzela u obzir ili zanemarila glavne dokazne predmete, i pravno obrazloženje presude porote i odluke suda i porote u pogledu visine kazne ili izricanja bilo koje mjere.”*

59. Među zemljama koje su se opredijelile za tradicionalni porotni sistem, žalba protiv presude porote je moguća u Gruziji, Irskoj, Malti, Španiji, Švedskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, dok u Austriji, Belgiji, Norveškoj, Rusiji i Švajcarskoj (Kanton Ženeva) žalba nije dopuštena. U Austriji, osuđena osoba može izjaviti žalbu Žalbenom sudu samo u dijelu izrečene kazne. Mogu međutim podnijeti zahtjev za poništenje presude kod Vrhovnog suda.

60. U Belgiji, od spornih događaja u ovom predmetu, Zakon od 21. decembra 2009., koji je stupio na snagu 21. januara 2010. (vidi stav 36 iznad), izmijenio je postupak porotnog suda, u smislu da od suda zahtijeva da navede glavne razloge presude, kako bi razjasnili njeno značenje.

PRAVO

I. OPSEG PREDMETA PRED VELIKIM VIJEĆEM

61. U svojim zapažanjima pred Velikim vijećem podnositelj predstavke ponovio je sve prigovore koje je istakao u svojoj predstavi Sudu. U svojoj presudi od 13. januara 2009. Vijeće je proglasilo žalbe vezane za

propuštanje Porotnog suda da obrazloži svoju presudu (član 6, stav 1) i ispita anonimnog svjedoka (član 6, stav 3(d)) dopuštenim, a preostale prigovore proglasilo je nedopuštenim. Shodno tome, Veliko vijeće će ispitati samo one prigovore koje je Vijeće proglasilo dopuštenim, jer je “predmet” upućen njemu zapravo predstavka koju je Vijeće proglasilo dopustivom (vidi, među ostalim izvorima, *K. i T. protiv Finske* [GC], br. 25702/94, stavovi 140-41, ECHR 2001-VII).

II. NAVODNE POVREDE ČLANA 6, STAV 1 KONVENCIJE

62. Podnositelj predstavke je ustvrdio da je njegovo pravo na pravično suđenje povrijeđeno u svijetlu činjenice da ga je Porotni sud osudio na temelju osude koja ne sadrži obrazloženje i protiv koje se ne može izjaviti žalba tijelu koje ima punu nadležnost. Naveo je povredu člana 6, stav 1 u relevantnom dijelu koji glasi:

“Prilikom utvrđivanja ... bilo kakve krivične optužbe koja mu se stavlja na teret, svako lice ima pravo na pravičnu ... raspravu ... pred ...sudom ...”

A. Presuda Vijeća

63. U svojoj presudi od 13. januara 2009. Vijeće je presudilo da je pravo podnositelja predstavke na pravično suđenje u skladu sa članom 6, stav 1 Konvencije prekršeno. Utvrdilo je da su pitanja postavljena poroti bila formulirana na takav način da se ne može utvrditi zašto je svako od tih pitanja dobilo potvrdni odgovor kada je podnositelj predstavke negirao svako lično učešće u navodnim djelima. Vijeće je smatralo da su takvi, lakonski odgovori na nejasna i opća pitanja mogla kod podnositelja predstavke ostaviti dojam proizvoljne pravde kojoj nedostaje transparentnosti. S obzirom da nije dobio sažetak glavnih razloga koji su Porotni sud uvjerali u njegovu krivnju, nije bio u stanju shvatiti, a shodno tome ni prihvatiti, odluku suda. Obzirom da je porota svoju presudu donijela na temelju dokaza koje je čula na suđenju, a ne na temelju predmetnog spisa, Vijeće je utvrdilo da je suštinski važno, u svrhu obrazloženja presude kako optuženom tako i javnosti u cjelini, naglasiti razmatranja koja su porotu uvjerala u krivnju ili nevinost optuženog i navesti precizne razloge zašto je na svako pojedinačno pitanje odgovoreno potvrdno, odnosno negativno.

B. Izjašnjenja strana

1. Podnositelj predstavke

64. Podnositelj predstavke tvrdi da se njegova osuda temeljila na osuđujućoj presudi, koja nije sadržavala nikakvo obrazloženje i protiv koje se nije mogla izjaviti žalba ni u kojem obliku. Kako se radilo o krajnje složenom predmetu, kako u činjeničnom tako i u pravnom smislu, bilo je iznimno teško za dvanaest porotnika bez odgovarajućih pravnih kvalifikacija da u cijelosti zakonito ocijene osnovanost optužbe koja mu se stavljala na teret. Uslijed nedostatka obrazloženja osuđujuće presude nije bilo moguće na odgovarajući način sudski preispitati razloge na kojima je porota temeljila svoje nalaze. Sama činjenica da član 364 *bis* ZKP-a propisuje da se u svakoj presudi kojom se optuženi osuđuje moraju navesti osnovi za utvrđivanje visine kazne nije bila dovoljna da zadovolji zahtjev za obrazlaganjem koji se nameće članom 6 Konvencije.

65. Pozivajući se na predmete *Ruiz Torija protiv Španije* (9. decembar 1994., serija A br. 303-A) i *Papon protiv Francuske* ((dec.), br. 54210/00, ECHR 2001-XII), podnositelj predstavke je istakao da je obaveza navođenja razloga utemeljena u sudskoj praksi Suda, premda je Sud kvalificirao na različite načine. Međutim, on tvrdi da se njegov predmet ne može porediti sa predmetom Maurice Papon, u kojem je bilo moguće nazrijeti niz razloga iz 768 odgovora porotnika. Ti odgovori su dali naznake zašto je francuski Porotni sud proglasio optuženog krivim i zašto ga je kaznio. U ovom predmetu, međutim, pitanja koja su postavljena tokom suđenja nisu se ni na koji način bavila suštinom predmeta. Bila je tek nekolicina takvih pitanja – samo četiri od ukupno 32 pitanja ticala su se podnosioca predstavke – i ona su se isključivo odnosila na krivnju optuženog za ubistvo ili pokušaj ubistva i na njih je odgovoreno jednostavno sa “da”, bez ikakvih dodatnih objašnjenja.

66. U izjašnjenju podnosioca predstavke tri argumenta zasnovana na pravnoj logici išla su u prilog zahtjevu da porotni sud dâ obrazloženje svojih presuda. Prva dva argumenta temeljila su se na članu 6, stav 1 Konvencije. Prvo, sudska praksa priznaje da obrazložene sudske odluke predstavljaju dio garancije pravičnog suđenja. Bilo bi nelogično da standard postavljen u ovoj oblasti bude niži za postupke koji rezultiraju najstrožijim krivičnim kaznama. Drugo, član 6, stav 1 snažno naglašava javnu prirodu pravde. Treći argument se temeljio na članu 6, stav 3(a), koji propisuje da svako lice optuženo za krivično djelo ima pravo da bude detaljno obaviješteno o prirodi i razlogu optužbi koje mu se stavljaju na teret. Podnositelj predstavke tvrdi da se ovo pravo proteže i na razloge njegove osude. Problem pogrešnih presuda je također potvrdio stajalište da je potrebno navoditi obrazloženja presuda. Tražiti od suda da navede razloge svoje odluke znači da sud treba navesti koherentni i racionalni slijed razloga,

oslobođen svih emocionalnih i subjektivnih uticaja. Na koncu, uključivanje obrazloženja omogućava preispitivanje presuda pred žalbenim i kasacionim sudovima. Takvo preispitivanje uopće ne bi imalo isti opseg kada bi se preispitivale odluke o krivnji u kojima nisu data nikakva obrazloženja.

2. Vlada

67. Vlada je prije svega navela da evropske pravne sisteme karakterizira značajna raznolikost: neki nikada nisu imali, ili više nemaju sistem laičkog sudovanja, dok neki imaju takav sistem, ali se njegovo djelovanje, posebno uloga koja je povjerena poroti i način na koji ona funkcionira razlikuje od zemlje do zemlje. Nadalje, Sud nije trećestepeno niti četvrtostepeno tijelo. Njegov zadatak nije bio da odlučuje teoretski niti da standardizira različite pravne sisteme, već da utvrdi da li su uspostavljene procedure ispunile uvjete propisane članom 6. Konvencije.

68. U Belgiji, legitimitet porotnih sudova osiguran je kroz institut porote. Porotnici su predstavljali narod iz kojeg su dolazili, i kao takvi uživali su institucionalni legitimitet. Sastav porote je bio zaštitna mjera protiv proizvoljne pravde.

69. Odsustvo eksplicitnih razloga ne znači da presuda o krivnji nije donesena kao rezultat procesa zaključivanja, koji su dotične osobe bile u stanju pratiti i rekonstruirati. Nadalje, Sud nikada nije utvrdio da, u teoriji, nepostojanje obrazloženja u odlukama porotnih sudova predstavlja problem u smislu člana 6 Konvencije. Premda je sud zaključio u predmetu *Göktepe protiv Belgije* (br. 50372/99, 2. juni 2005.) da je bilo neophodno postaviti različita pitanja u odnosu na svakog optuženika u vezi sa postojanjem otežavajućih okolnosti, nije se protivio djelovanju Porotnog suda niti odsustvu obrazloženja u odlukama koje je donijela porota u takvim sudovima prema belgijskom zakonu.

70. Vođenje postupka u belgijskim porotnim sudovima osigurava da svako optuženo lice može dobiti obrazloženu presudu o zakonitosti i valjanosti dokaza, i steći jasnu ideju o tome koji su to dokazi koji su bili odlučujući i, tamo gdje je to prikladno, koje je to argumente odbrane porota uzela u obzir prilikom donošenja presude. U konkretnom slučaju, pitanja koje je na kraju usmenog izlaganja formulirao predsjednik Porotnog suda u Liègeu u vezi sa krivnjom podnositelja predstavke bila su dovoljno precizna da posluže kao adekvatna osnova za presudu suda. Sastavni dijelovi krivičnog djela i povrede koje su se optuženiku stavljale na teret jasno su istaknuti, kao i otežavajuće okolnosti. Podnositelj predstavke je imao pristup optužnici i imao je priliku prisustvovati dugom usmenom izlaganju tokom kojeg su razmatrani dokazi. Prema tome, uzaludno je tvrditi da nije bio upoznat sa razlozima optužujuće presude. Sama činjenica da su porotnici donijeli presudu na temelju svog ličnog uvjerenja ne predstavlja povredu Konvencije.

3. Treća strana u svojstvu umješača

(a) Vlada Ujedinjenog Kraljevstva

71. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva je ustvrdila da je sasvim jasno iz sudske prakse Suda, a naročito iz predmeta *Saric protiv Danske* ((dec.), br. 31913/96, 2. februar 1999.), da se ne može smatrati da je porotno suđenje u suprotnosti sa Konvencijom. Sudu nije nametnuta apsolutna obaveza da daje obrazloženja za svaku svoju odluku, a pristup Suda je bio dovoljno fleksibilan da se prilagodi posebnim karakteristikama sistema porotnog suđenja.

72. Iako pravo optuženog na pravično suđenje nikada ne smije biti ugroženo, ono se može ostvariti na različite načine u krivičnim sistemima zemalja članica. Državama se ostavilo da po slobodnoj procjeni urede sudske postupke kroz koje će osigurati pravo na pravično suđenje. Propušteno je razmatranje pitanja i odgovora upućenih poroti, ne kao izolovanog dijela već u kontekstu postupka u cjelini, uzevši u obzir proceduralne garancije i mogućnost izjavljivanja žalbe.

73. Važno pitanje je da li je, uzevši u obzir suđenje u cjelini, osuđenik bio upoznat sa optužbom, pravnim elementima djela koje mu se stavlja na teret i osnovom njegove osude.

74. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva je navela da po britanskom sistemu porotnog suđenja, na kraju dokaznog postupka, sudija sumira predmet porotnicima. Podsjeća ih na dokaze koje su čuli. Tom prilikom im može dati smjernice o odgovarajućem pristupu ili ih pak pozvati na oprez prilikom razmatranja određenih dokaza. On također informira i pojašnjava poroti primjenjive zakonske propise. U tom smislu, on je pojasnio sastavne elemente krivičnog djela i naveo slijed razloga koji bi se trebao slijediti kako bi porota donijela presudu na temelju utvrđenih činjenica. U završnoj riječi i tužiteljstvo i odbrana mogu iznijeti zaključak koji bi, po njihovom mišljenju, porota trebala donijeti.

75. Porota je vijećala na zatvorenoj sjednici. Da su joj bila potrebna bilo kakva dodatna pojašnjenja ili smjernice o nekom konkretnom pitanju, mogla je sudiji uputiti notu, postavljajući konkretna pitanja. Sudija pokazuje notu advokatima tužiteljstva i odbrane, bez prisustva porote, i poziva ih da se izjasne o istim, nakon čega, po vlastitoj ocjeni, odlučuje da li poroti treba dati daljnje smjernice na javnom suđenju.

(b) Vlada Irske

76. Prema izjašnjenju Vlade Irske, sistem porotnog suđenja u Irskoj bio je jednoglasan izbor optuženika i zagovornika ljudskih prava i kao takav predstavlja kamen temeljac krivično-pravnog sistema u zemlji. Nikada nije bilo nikakvih pritužbi da je sistem netransparentan, da je povrijedio ili kočio

ostvarivanje prava optuženih. Sistem ulijeva povjerenje irskom narodu, koji mu je veoma privržen zbog historijskih i drugih razloga.

77. Vlada Irske je napomenula da prema zakonu Irske, upute koje sudija daje poroti predstavljaju okvir za njihovu presudu. Sudija upućuje porotnike u sporna pravna pitanja i pojašnjava propise koje treba slijediti prilikom vijećanja, odnosno donošenja presude. Na kraju suđenja, sudija sumira dokaze za porotu i skreće im pažnju na važne dokaze. Upoznaje ih sa zahtjevom da se moraju osigurati dostatni dokazi o krivnji optuženog, kao i sa posrednom i neposrednom prirodom određenih dokaza te opsegom izvedenih dokaza. Advokat optuženog može tražiti od sudije da pojasni upute date poroti ukoliko smatra da su neadekvatne, nedostatne ili na bilo koji način nejasne. Ako poroti trebaju dodatna pojašnjenja ili smjernice o nekoj određenoj stvari, može tražiti od sudije da djeluje prema potrebi.

78. Vlada Irske se pita kako se sistem suđenja koji djeluje već stoljećima i koji je datira mnogo duže od Konvencije sada može smatrati kršenjem člana 6, stav 1. Presuda Vijeća nije sa dovoljnom pažnjom uzela u obzir postupak pred porotnim sudom u cjelini kao ni zaštitne mjere koje su dostupne u Belgiji i u drugim zemljama članicama. Sud je trebao ispitati da li bi primjena nekih drugih proceduralnih pravila ili dokaznih pravila mogla pomoći boljem razumijevanju odluke. U presudi u predmetu *Gregory protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (25. februara 1997., *Izveštaj o presudama i odlukama 1997–I*) Sud je potvrdio da je tajnost porotnog vijećanja ključna i legitimna karakteristika engleskog krivičnog prava koja ojačava ulogu porote kao krajnjeg arbitra u pogledu činjenica i koja jamči otvorenu i iskrenu raspravu među porotnicima u pogledu dokaza koje su čuli.

79. Vlada Irske je ustvrdila da povjerljivost porotnog vijećanja isprepletana sa odsustvom obrazloženja. Zahtijevati od porote da obrazlaže svoje odluka promijenilo bi prirodu i samu suštinu sistema porotnog suđenja koji je na snazi u Irskoj.

(c) Vlada Francuske

80. Prema podnesku Vlade Francuske, pozitivno zakonodavstvo ne zahtijeva da krivični sudovi koji sude sa porotom sačinjenom od sudija laika obrazlažu svoje odluke niti su to ovi sudovi ikada radili otkada su ustanovljeni. Suštinske karakteristike postupka pred porotnim sudom počivaju na tri osnovna principa: usmena i neprekinuta priroda postupka i pravilo ličnog uvjerenja. Te karakteristike, koje direktno proizilaze iz učešća građana u činu suđenja, u francuskom pravu uvijek su se suprotstavljale obrazlaganju presuda porotnih sudova. Načelo da nije potrebno davati obrazloženja nedvosmisleno je definirano u članu 353 ZKP-a, gdje je to načelo povezano sa načelom ličnog uvjerenja, koje je također veoma eksplicitno navedeno: odluka porotnika se ne rukovodi pravnim standardima ili propisima već razmatranjem dokaza, “po vlastitoj savjesti” i prema svojoj “sposobnosti rasuđivanja”, koje su porotnici čuli u

akuzatornom postupku kojem su prisustvovali. Francuski kasacioni sud zauzeo je stav da je jedino, zakonom dopušteno obrazloženje presude porotnog suda ono koje sastavljeno od pitanja i odgovora upućenih poroti i jednostavnih odgovora “da” ili “ne”. Bilo je prijedloga da se načelo nedavanja obrazloženja olabavi, međutim francuski Parlament ih nikada nije usvojio.

81. Uprkos činjenici da su jedna ili više zemalja članica Vijeća Evrope uvele sisteme obrazlaganja odluka porotnih sudova, taj argument ne može opravdati odstupanje od sudske prakse Suda niti može činiti osnovu za utvrđivanje povrede Konvencije. Ekstremna raznolikost među pravnim sistemima u pogledu uključivanja sudija laika u suđenja u krivičnim stvarima sprječava opću procjenu pitanja kao što je uključivanje obrazloženja u odluke. Sama činjenica da je u nekoj zemlji usvojena određena reforma ne znači da je ta reforma uživala jednoglasnu podršku. Nadalje, pristup koji je usvojen u jednom sistemu ne može se neophodno prenijeti u drugi sistem.

82. Vlada Francuske nadalje je ustvrdila da Sud ne bi trebao svoje ovlasti proširivati na usklađivanje domaćeg zakonodavstva zemalja članica. To bi narušilo pravne sisteme i potkopalo kako autoritet njihovih presuda tako i redovne demokratske procese u zemljama članicama. Postojao je veliki rizik da bi odstupanje od ustanovljene sudske prakse moglo diskreditirati ne samo presude Suda već i sam koncept ljudskih prava. Zadatak Suda je bio da osigura da se domaće zakonodavstvo razvija u skladu sa Konvencijom, ali samo uz najveći oprez i pojačan osjećaj umjerenosti Sud može zamijeniti demokratske procese u smislu mijenjanja pravnog sistema koji su ukorijenjeni u historiji i kulturi pojedinačnih zemalja, posebno ako su prethodno zaključili da su ti sistemi bili usklađeni sa Konvencijom. Odstupanje Drugog odjela Suda od presedana narušilo je redovno djelovanje sudova ne samo u Belgiji već i u Francuskoj. Ne može se zanemariti ni rizik da bi tekući postupci pred porotnim sudovima mogli biti ponovo pokrenuti, što za sobom povlači ogromne organizacijske i, iznad svega, ljudske posljedice.

C. Ocjena suda

1. Opći principi

83. Sud primjećuje da u nekoliko zemalja članica Vijeća Evrope postoji sistem porotnika laika, vođen legitimnim ciljem da građane uključe u administriranje pravde, naročito kada se radi o najtežim oblicima krivičnih djela. U različitim državama članicama porota postoji u različitim oblicima, koji odražavaju historiju, tradiciju i pravnu kulturu tih zemalja, a varijacije se ogledaju u broju porotnika, potrebnim kvalifikacijama, načinu izbora i mogućnosti, odnosno nemogućnosti izjavljivanja nekog vida žalbe protiv

njihovih odluka (vidi stavove 43-60 iznad). Ovo je jedan u nizu primjera koji manifestuje raznolikost pravnih sistema koji su prisutni u Evropi, a Sud nema zadaću da ih standardizira. Izbor krivično-pravnog sistema u načelu je izvan opsega nadzora Suda na evropskom nivou, sve dok odabrani sistem nije u suprotnosti sa načelima utvrđenih u Konvenciji (vidi *Achour protiv Francuske* [GC], br. 67335/01, stav 51, ECHR 2006-IV). Nadalje, kad su u pitanju predmeti koji proizilaze iz pojedinačnih zahtjeva, zadatak Suda nije da ocjenjuje relevantno zakonodavstvo u teoriji. Umjesto toga, Sud se mora ograničiti, koliko je to moguće, na preispitivanje pitanja naznačenih u predmetu koji je pred njim (vidi, među brojnim drugim izvorima, *N.C. protiv Italije* [GC], br. 24952/94, stav 56, ECHR 2002-X).

84. Shodno tome, institut laičke porote se, u ovom kontekstu, ne može dovoditi u pitanje. Zemlje potpisnice uživaju znatnu slobodu u pogledu izbora sredstava kroz koja će osigurati da su njihovi krivično-pravni sistemi u skladu sa zahtjevima člana 6 Konvencije. Zadatak Suda je da ocijeni da li je usvojeni metod u tom smislu polučio, u konkretnom slučaju, rezultate koji su u skladu sa Konvencijom, uzimajući u obzir specifične okolnosti, prirodu i složenost predmeta. Ukratko, mora ispitati da li je postupak u cjelini bio pravičan (vidi *Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 16. decembra 1992., stav 34, serija A br. 247-B, i *Stanford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 23. februara 1994., stav 24, serija A br. 282-A).

85. Sud zapaža da je već ranije imao priliku razmatrati predstavke koje su se ticale postupka pred porotnim sudovima. Dakle, u predmetu *R. protiv Belgije* (br. 15957/90, odluka Komisije od 30. marta 1992., Odluke i izvještaji (DR) 72), Evropska komisija za ljudska prava ustanovila je da, iako porota nije ponudila obrazloženje svog nalaza o krivnji, predsjednik Porotnog suda je barem unaprijed pred porotu iznio pitanja u vezi sa činjenicama i optuženi je bio u mogućnosti da ta pitanja ospori. Komisija je smatrala da su ta precizna pitanja, od kojih su neka mogla biti postavljena na zahtjev tužiteljstva ili odbrane, predstavljala okvir za predmetnu odluku i da su kompenzirala kratkoću odgovora koje je ponudila porota. Komisija je odbacila zahtjev kao očigledno neosnovan. Slijedila je sličan pristup kao u predmetima *Zarouali protiv Belgije* (br. 20664/92, odluka Komisije od 29. juna 1994., DR 78) i *Planka protiv Austrije* (br. 25852/94, odluka Komisije od 15. maja 1996).

86. U odluci u predmetu *Papon protiv Francuske* (citiranoj gore), Sud je opazio da su tužiteljstvo i optuženi imali priliku osporiti iznesena pitanja i tražiti od predsjednika da postavi jedno ili više dodatnih pitanja poroti. Konstatirajući da je porota odgovorila na 768 pitanja koja je pred njih iznio predsjednik Porotnog suda, Sud je smatrao da ta pitanja predstavljaju okvir na temelju kojih je donesena odluka i da njihova preciznost adekvatno balansira činjenicu da odgovori porote nisu obrazloženi. Sud je kao očigledno neosnovanu odbacio i žalbu u vezi sa nepostojanjem obrazloženja presude Porotnog suda.

87. U predmetu *Bellerín Lagares protiv Španije* ((dec.), br. 31548/02, 4. novembar 2003.) Sud je zapazio da je osporena presuda – u čijem prilogu je dostavljen i zapisnik sa vijećanja porote, sadržavala listu činjenica koja je porota smatrala utvrđenim u procesu utvrđivanja krivnje podnositelja predstavke, pravnu analizu tih činjenica i, u svrhu odmjeravanja kazne, referencu na okolnosti za koje se utvrdilo da su uticale na stepen odgovornosti podnositelja predstavke u konkretnom slučaju. Sud je, stoga utvrdio da je predmetna presuda sadržavala dostatno obrazloženje u smislu člana 6, stav 1 Konvencije.

88. U predmetu *Göktepe protiv Belgije* (gore citiranoj, stav 28), Sud je utvrdio povredu člana 6 na osnovu odbijanja Porotnog suda da postavi različita pitanja u odnosu na svakog optuženika u pogledu postojanja otežavajućih okolnosti, čime je poroti uskratio mogućnost da utvrdi individualnu krivičnu odgovornost podnositelja predstavke. Po mišljenju Suda, činjenicu da sud nije uzeo u obzir argumente o vitalnim pitanjima sa tako ozbiljnim posljedicama trebalo je smatrati neusklađenom sa načelom kontradiktornosti, koje predstavlja samu srž koncepta pravičnog suđenja. Taj zaključak je bio posebno uvjerljiv u ovom konkretnom predmetu jer poroti nije bilo dopušteno da obrazloži svoju presudu (ibid., stav 29).

89. U odluci u predmetu *Saric protiv Danske* (citiranoj gore), Sud je zaključio da odsustvo obrazloženja, zbog činjenice da je krivnju podnositelja predstavke utvrdila laička porota, samo po sebi nije u protivno Konvenciji.

90. Iz ranije citirane sudske prakse proizilazi da Konvencija ne zahtijeva od porotnika da obrazlažu svoje odluke i da član 6 ne sprječava da optuženom sudi laička porota, čak i onda kada presudu ne prati nikakvo obrazloženje. Ipak, da bi se ispunio zahtjev pravičnog suđenja, optuženi, ali i javnost, moraju biti u stanju razumjeti donesenu presudu. To je bitna zaštitna mjera protiv samovolje. Kao što je Sud često isticao, vladavina prava i izbjegavanje samovolje načela su na kojima Konvencija počiva (vidi, među ostalim izvorima, *mutatis mutandis, Roche protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], br. 32555/96, stav 116, ECHR 2005-X). U domeni sudstva, ova načela služe za promoviranje povjerenja javnosti u objektivni i transparentan sudski sistem, što je jedan od temelja demokratskog društva (vidi *Suominen protiv Finske*, br. 37801/97, stav 37, 1. juli 2003., i *Tatishvili protiv Rusije*, br. 1509/02, stav 58, ECHR 2007-III).

91. U postupcima koji se vode pred profesionalnim sudijama, optuženi osudu razumijeva prvenstveno na temelju obrazloženja datih u sudskoj odluci. U takvim slučajevima, domaći sudovi moraju naznačiti, dovoljno jasno, osnove na kojima su donijeli svoje odluke (vidi *Hadjianastassiou protiv Grčke*, br. 12945/87, 16. decembar 1992., stav 33, serija A br. 252). Obrazložene odluke također služe da se stranama u postupku dâ na znanje da su saslušani, čime se doprinosi da što bolje prihvate odluku. Pored toga, one obavezuju sudije da svoja obrazloženja temelje na objektivnim

argumentima, ali i čuvaju prava odbrane. Međutim, opseg obaveze davanja obrazloženja varira ovisno o prirodi odluke i mora se utvrditi u svjetlu konkretnih okolnosti predmeta (vidi *Ruiz Torija*, citirana gore, stav 29). Iako sudovi nisu obavezni dati detaljan odgovor na svaki argument (vidi *Van de Hurk protiv Nizozemske*, 19. april 1994., stav 61, serija A br. 288), iz odluke mora biti jasno da su suštinska pitanja konkretnog predmeta razmotrena (vidi *Boldea protiv Rumunije*, br. 19997/02, stav 30, ECHR 2007-II).

92. U slučaju porotnih sudova u kojima zasjedaju sudije laici, potrebno je zadovoljiti sve posebne uvjete postupka, s obzirom da se od porotnika obično ne zahtijeva – ili im se ne dopušta – da obrazlažu svoja lična uvjerenja (vidi stavove 85-89 gore). U takvim okolnostima, član 6 zahtijeva da se ocijeni da li su postojale dostatne zaštitne mjere koje bi spriječile rizik od samovolje i omogućile optuženom da shvati razloge osude (vidi stav 90 gore). Takve mjere proceduralne zaštite mogu obuhvatati na primjer, upute ili smjernice koje predsjedavajući sudija ponudi poroti u vezi sa pravnim pitanjima koja proizilaze iz izvedenih dokaza (vidi stavove 43 et seq. gore), i precizna, nedvosmisljena pitanja koja sudija uputi porotnicima, formirajući time okvir na kojem se temelji presuda ili dostatnim kompenziranjem činjenice da ne postoji nikakvo obrazloženje odgovora porote (vidi *Papon*, citirano gore). Na koncu, u obzir treba uzeti i sve načine izjavljivanja žalbe koji optuženom stoje na raspolaganju.

2. Primjena navedenih principa na ovaj predmet

93. U ovom predmetu, treba napomenuti da se u svom podnesku dostavljenom Sudu podnositelj predstavke žalio da nije dato nikakvo obrazloženje osuđujuće presude protiv njega i da protiv odluke porotnog suda nije bila dozvoljena žalba. Kao što je naglašeno (vidi stav 87 gore), odsustvo obrazložene presude laičke porote, samo po sebi, ne predstavlja kršenje prava optuženog na pravično suđenje. S obzirom da se poštivanje zahtjeva pravičnog suđenja mora ocjenjivati na osnovu postupaka u cjelini i u specifičnom kontekstu konkretnog pravnog sistema, zadatak Suda kod razmatranja odsustva obrazložene presude je da utvrdi da li je, u svjetlu svih okolnosti predmeta, postupak pružio dostatnu zaštitu protiv samovolje i da li je omogućio optuženom da shvati zbog čega je proglašen krivim. U tom smislu, valja imati na umu da upravo prijetnjom najtežim zapriječenim kaznama, demokratska društva moraju osigurati, u najvećoj mogućoj mjeri, poštivanje prava na pravično suđenje (vidi *Salduz protiv Turske* [GC], br. 36391/02, stav 54, ECHR 2008-...).

94. U konkretnom slučaju, podnositelj predstavke je optužen za ubistvo počasnog ministra i pokušaj ubistva njegovog partnera. Međutim, ni optužnica ni pitanja upućena poroti nisu sadržavali dovoljno informacija o umiješanosti podnositelja predstavke u počinjenju krivičnih dijela za koja je optužen.

95. Prvo, kada je u pitanju optužnica koju je sastavio glavni državni tužitelj, ZKP propisuje da se u istoj moraju navesti priroda krivičnog djela koje čini osnov optužbe kao i sve okolnosti koje mogu uticati na povećanje ili smanjenje kazne, te da se optužnica mora naglas pročitati na početku suđenja (vidi stav 26 gore). Doduše, optuženi može osporiti optužnicu podnošenjem izjave o odbrani, ali u praksi takva izjava ima vrlo ograničen učinak obzirom da se podnosi na početku postupka, prije samog suđenja, koje mora poslužiti kao osnov za definiranje ličnog uvjerenja porotnika. Vrijednost takve jedne izjave u kontekstu boljeg razumijevanja razloga zbog kojih je porota osuđenog optuženika proglasila krivim je, prema tome, ograničena. U konkretnom slučaju, analiza optužnice od 12. augusta 2003. pokazala je da optužnica sadrži detaljan slijed policijskih i pravosudnih istraga kao i mnogo proturječnih izjava suoptuženika. Premda je spomenula svako pojedinačno krivično djelo koje se podноситelju predstavke stavlja na teret, optužnica nije naznačila dokaze koje tužilaštvo može koristiti protiv njega.

96. Nadalje, da bi donijela presudu porota je morala odgovoriti na 32 pitanja koja je iznio predsjednik porotnog suda. Podnositelj predstavke, koji se u sudnici pojavio zajedno sa još sedam suokrivljenih, spominjao se u samo četiri pitanja i porota je na sva četiri pitanja odgovorila potvrdno (vidi stav 15 gore). Pitanja, koja su bila jezgrovito sročena i identična za sve okrivljene, nisu se odnosila ni na kakve precizne i konkretne okolnosti koje bi podноситelju predstavke omogućile da razumije zašto je proglašen krivim. U tom smislu, ovaj predmet se razlikuje od predmeta *Papon* (citiranog gore), u kojem se porotni sud osvrnuo na odgovore porote na svako od 768 pitanja koja je postavio predsjednik suda, kao i na opis činjenica za koje se smatra da su utvrđene i na primijenjene članove Krivičnog zakona (vidi stav 86 gore).

97. Proizilazi da, čak ni kad se posmatraju u vezi sa optužnicom, pitanja postavljena u konkretnom predmetu nisu omogućila podноситelju predstavke da dokuči koji su to dokazi i činjenične okolnosti razmatrane na suđenju, koje su u konačnici navele porotu da potvrdno odgovore na četiri pitanja koja su se odnosila na njega. Dakle, podnositelj predstavke nije bio u stanju, primjera radi, jasno razlučiti razliku u umiješanosti suokrivljenih u počinjenju krivičnog djela; doznati viđenje porote o njegovoj konkretnoj ulozi u odnosu na druge okrivljene; shvatiti zašto je krivično djelo klasificirano kao ubistvo sa predumišljajem (*mučko ubistvo*) a ne kao ubistvo (*umorstvo*); utvrditi koji su to faktori nagnali porotu da zaključe da je umiješanost dvojice suokrivljenih u navodnim djelima bilo ograničeno, što povlači blažu kaznu; ili razlučiti zašto je u njegovom slučaju u obzir uzet otežavajući faktor u pogledu pokušaja ubistva partnera A.C-a. Ovaj nedostatak je tim više bio problematičan jer se ovdje radilo o činjenično i pravno složenom predmetu, a suđenje je trajalo preko dva mjeseca, od 17.

oktobra 2003. do 7. januara 2004., tokom kojeg su mnogi svjedoci i sudski vještaci izvodili dokaze.

98. U vezi s tim treba naglasiti da su precizna pitanja upućena poroti bila neophodan zahtjev da bi podnositelj predstavke mogao razumjeti osuđujuću presudu koja mu je izrečena. Nadalje, obzirom da je predmet obuhvatao više okrivljenih, pitanja su trebala biti uobličena prema svakom od njih pojedinačno, u mjeri u kojoj je to moguće.

99. Na kraju, treba napomenuti da belgijski sistem ne propisuje mogućnost izjavljivanja redovne žalbe protiv presuda porotnog suda. Žalba Kasacionom sudu odnosi se isključivo na pravna pitanja i shodno tome, ne daju optuženome adekvatno pojašnjenje razloga njegove osude. Što se tiče člana 352 ZKP-a, koji propisuje da, ukoliko su porotnici napravili značajnu grešku, Porotni sud mora obustaviti postupak i odgoditi raspravu do sljedeće sjednice na kojoj će predmet razmatrati nova porota, ta opcija se, kako priznaje i sama Vlada (vidi stav 31 gore), vrlo rijetko koristi.

100. U zaključku, podnositelju predstavke nije osigurana dostatna zaštita koja bi mu omogućila da shvati zašto je proglašen krivim. Obzirom da postupak nije bio pravičan, došlo je do povrede člana 6, stava 1 Konvencije.

III. NAVODNE POVREDE ČLANA 6, STAV 3(d) KONVENCIJE

101. Podnositelj predstavke se žalio da ni u jednoj fazi postupka nije bio u mogućnosti ispitati niti unakrsno ispitati anonimnog svjedoka. Naveo je povredu člana 6, stav 3(d), koji glasi:

“3. Svako ko je optužen za krivično djelo ima sljedeća minimalna prava: ...

1. (d) da sam ispituje ili zahtijeva ispitivanje svjedoka optužbe i da se prisustvo i saslušanje svjedoka odbrane odobri pod uvjetima koji važe i za svjedoka optužbe; ...”

102. Sud zapaža da je ova pritužba blisko povezana sa činjenicama koje su sud navele da utvrdi povredu člana 6, stav 1. U odsustvu bilo kakvog obrazloženja presude, nemoguće je razlučiti da li je osuda podnositelja predstavke utemeljena na informacijama anonimnog svjedoka ili ne. U takvim okolnostima, Sud smatra da nije neophodno zasebno ispitivati prigovor izjavljen u odnosu na povredu člana 6, stavovi 1 i 3(d) Konvencije.

IV. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

103. Član 41 Konvencije kaže:

“Kada Sud utvrdi kršenje Konvencije ili protokola uz nju, a unutarnje pravo visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj strani.”

A. Šteta

104. Kao što je to uradio i ranije pred Vijećem, podnositelj predstavke je tražio naknadu u iznosu od EUR 100,000 na račun nematerijalne štete.

105. Vlada je tvrdila da je iznos od EUR 4,000, koji je Vijeće odredilo po tom osnovu u svojoj presudi od 13. januara 2009. "krajnje razuman".

106. Donoseći svoju ocjenu na pravičnoj osnovi, Veliko vijeće je podnositelju predstavke dosudilo iznos od EUR 4,000 na račun nematerijalne štete.

107. Sud nadalje primjećuje da je Zakonom od 1. aprila 2007. izmijenjen Zakon o krivičnom postupku na način da omogućava podnositelju predstavke da traži ponavljanje suđenja ukoliko je Sud u njegovom predmetu ustanovio povredu (vidi stavove 38 et seq. gore i *mutatis mutandis*, *Öcalan protiv Turske* [GC], br. 46221/99, ECHR 2005-IV).

B. Sudski i drugi troškovi

108. U pogledu sudskih i drugih troškova, Sud konstatuje da je Vijeće odlučilo dosuditi podnositelju predstavke EUR 8,173.22, što je iznos koji Vlada nije osporavala. Što se tiče postupka pred Velikim vijećem, podnositelj predstavke je od Vijeća Evrope dobio EUR 1,755.20 pravne pomoći. Shodno tome, Sud potvrđuje iznos od EUR 8,173.22 koji je dosudilo Vijeće.

C. Zatezna kamata

109. Sud smatra da je odgovarajuće da zatezna kamata bude zasnovana na fiksnoj kamati po kojoj Evropska Centralna Banka posuđuje novac institucijama, uvećanu za 3 procentna poena.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Zaključuje* da je došlo do kršenja člana 6, stava 1 Konvencije;
2. *Zaključuje* da nije neophodno zasebno ispitivati žalbu podnositelja predstavke na kršenje člana 6, stavovi 1 i 3(d) Konvencije u vezi sa nemogućnošću ispitivanja anonimnog svjedoka;
3. *Zaključuje*
 - (a) da je odgovorna država dužna platiti podnositelju predstavke, u roku od tri mjeseca, sljedeće iznose:

- (i) 4,000 Eura (četiri hiljade eura), u odnosu na nematerijalnu štetu, uvećane za iznos poreza koji mu mogu biti naplaćeni;
 - (ii) na ime sudskih i drugih troškova 8,173.22 Eura (osam hiljada stotinu sedamdeset tri i 22/100 Eura), plus porezi koji podnositelju podneska mogu biti naplaćeni na taj iznos;
- (b) po isteku prethodno spomenuta tri mjeseca pa do dana isplate naznačenih iznosa, za period kašnjenja isplate obračunat će se fiksna kamata po stopi po kojoj Evropska centralna banka posuđuje novac institucijama, uvećanoj za tri procentna poena;
4. *Odbija* preostali dio zahtjeva podnositelja predstavke za pravičnu naknadu.

Presuda, napisana na engleskom i francuskom jeziku, donesena je na javnom saslušanju u Zgradi ljudskih prava u Strazburu 16. novembra 2010.

Michael O'Boyle
Zamjenik registrara

Jean-Paul Costa
Predsjednik

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012.

Službeni jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prijevod je finansiran uz podršku Human Rights Trust Fund-a Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ovaj prevod nije obavezujući za Sud i sud nije odgovoran za njegovu kvalitetu. Prevod se može preuzeti iz HUDOC baze podataka sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz bilo koje druge baze podataka sa kojom je Sud podijelio. Prevod se može umnožavati u nekomercijalne svrhe pod uvjetom da se navede puni naziv predmeta, zajedno sa naznakom autorskih prava i referencom na Human Rights Trust Fund. Ukoliko se bilo koji dio ovog prevoda namjerava koristiti u komercijalne svrhe, kontaktirajte publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2012. Les langues officielles de la Cour européenne de droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la

Cour et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante publishing@echr.coe.int.